

L'EDUCACIÓ DE LA VEU DINS DELS NOUS PLANS D'ESTUDI D'EDUCACIÓ INFANTIL I PRIMÀRIA EN LES UNIVERSITATS CATALANES

Sergi Font i Domènech
Universitat Internacional de Catalunya
sfont@uic.cat

Resum

El present estudi ofereix una visió de la situació de l'educació de la veu a les facultats d'educació catalanes. ES diferencia la dedicació que hi dediquen a cada facultat diferenciant educació infantil i educació primària. Per determinar quins mètodes de prevenció es treballen en l'educació de la veu s'ha fet una recerca bibliogràfica a autors científics i especialistes professionals, aconseguint una visió àmplia sobre la veu i la seva higiene.

L'estudi ha consistit en la consulta de les fonts primàries i secundàries de les diferents universitats que imparteixen educació primària o infantil a Catalunya. Proposa també possibles camins per seguir la investigació o el debat.

Text de la comunicació

L'any 1970, Morton Cooper, professor de la Universitat de Califòrnia, va ser un dels primers a publicar sobre la situació de la comunicació oral dels professors (Cooper, 1970). Es referia a un estudi per determinar quins eren els principals símptomes que tenien els professors en relació amb la seva veu. Va parlar del terme de suïcidi vocal per referir-se a l'ús que els professors fan de la seva veu amb molta voluntat i poca tècnica vocal. Cooper explicava que la veu dels professors havia d'estar sempre sota una demanda excessiva, en situacions de pressió i patint un ús abusiu.

Cooper afirmava que el 20% dels docents d'Estats Units han d'agafar-se la baixa per problemes de veu, mentre que en la resta de la societat americana el percentatge és del 4% (1970). L'any 2004 els professionals docents d'Estats Units eren més de tres milions (Roy *et al.*, 2004).

La veu dels docents pateix una "exigència professional" (Pérez i Preciado, 2003, p. 253). Citant al Dr. Secundino Fernández, director del laboratori de veu de la Clínica Universitària de la Universitat de Navarra afirma que el 22,5% dels docents tenen algun trastorn a la veu. El percentatge de persones amb problemes de veu en la població és d'un 5% per Fernández (2011) o d'entre un 5% i un 10% per Lara Peinado i Sistiaga Suárez (2007).

La veu en els docents està considerada la seva eina de treball (Tejeda Navalón, 2001, p. 15). Per això l'abús de la veu suposa un risc laboral important i sobretot el professorat que ha d'eleva la intensitat de la seva veu per sobre del murmur general de l'aula (Alemany Martínez, 2009).

L'any 2005 Julián Preciado amb altres investigadors va fer un estudi entre 905 docents de secundària de La Rioja. L'estudi va consistir en un examen acústic de la veu dels docents a través de processos informàtics. El 57% dels docents patien trastorns vocals. D'aquests el 20%

presentava lesions orgàniques, el 8% patia laringitis crònica i el 29% tenia disfonia funcional (Preciado *et al.*, 2005)

S'han realitzat altres estudis sobre el tema, però el més recent data de l'any 2009. El sindicat Comissions Obreres va fer una extensa investigació (Federación Estatal de Enseñanza de CCOO, 2009) sobre els factors de risc vinculats a la salut de la veu dels professors. La població de l'estudi va ser de 1.027 docents que van contestar el qüestionari dissenyat. Els resultats van determinar que el 44,5% de professors de l'ensenyament privat a l'Estat espanyol ha hagut de visitar la consulta mèdica el darrer any, en la gran majoria de casos per malalties relacionades amb la veu. També hi ha altres estudis d'àmbit internacional que obtenen uns resultats semblants (Da Costa *et al.*, 2011).

L'any 2006 es va incloure els nòduls en el llistat de malalties professionals. Fet transcendent per transmetre la importància de la correcta fonació i projecció en el professorat. En el BOE del 19 de desembre del 2006 s'afirma que els nòduls es troben dins de les malalties provocades per l'ús mantingut de la veu. En el moment de citar les principals activitats on es pot produir aquesta malaltia es diu "activitats en les què es precisi un ús mantingut i continu de la veu com són docents, cantants, actors, teleoperadors i locutors".

Aquesta incorporació va venir motivada per la Recomanació Europea sobre malalties professionals del 2003/670/CE de 19 de setembre 2003. En l'annex II de la recomanació es menciona com a malaltia de possible origen laboral els nòduls de les cordes vocals del professorat (Comisió Europea, 2003).

Aquest factor, juntament amb la feina feta pels sindicats de Mestres, col·legis professionals i col·lectius docents, han ajudat a donar la importància que es mereix a la pròpia veu en la docència.

La majoria d'autors coincideixen en què els principals elements per evitar les patologies vocals són: la formació (Gassull, 2005), la prevenció (Linklater, 2006) i el repòs (Bustos, 2002).

Per aquests motius és interessant conèixer quina és la situació actual de l'educació de la veu en les facultats catalanes.

Cecília Gassull en la seva tesi publicada l'any 2005 expressava que "hi ha una manca enorme d'educació vocal en la seva formació inicial i bàsicament es troba en la formació permanent" (Gassull, 2005, p. 63). Gassull detalla que molt poques universitats inclouen la formació dins dels seus plans d'estudi i que no està considerada com una assignatura de matèria bàsica.

Gassull detalla que només dues facultats catalanes tenen present l'educació de la veu dins dels seus plans docents, la UAB i en menor mesura la URV.

Elgström (Elgström, 2009) també destaca que en el cas dels professors universitaris tampoc no s'ofereix cap formació específica sobre l'educació de la veu.

L'any 2012 ja s'han implementat els nous plans d'estudi que han adaptat la formació universitària a un grau dins de l'EEES. Això ha provocat una profunda remodelació dels plans d'estudi. És interessant poder comprovar quin paper juga l'educació de la veu en els nous plans.

Per tal de fer la recerca, s'ha consultat amb les nou universitats que ofereixen la possibilitat d'estudiar educació infantil o educació primària a Catalunya, i s'ha localitzat la formació d'educació de la veu.

La formació d'educació de la veu pot estar introduïda en diferents matèries o com a matèria pròpia. No sempre el nom de l'assignatura delata el contingut en educació de la veu. S'ha tingut en compte les guies docents de totes les assignatures per tal de detallar on s'imparteix el contingut d'educació de la veu.

Per elaborar el quadre s'ha tingut en compte les universitats que tenen present l'educació de la veu com a càrrega lectiva, és a dir, com a mínim un bloc d'una assignatura hi està dedicat. Per a la lectura correcta de la taula cal interpretar que apareixen totes les assignatures que tenen algun contingut d'educació de la veu. Però només s'han desenvolupat les que tenien un mòdul o bloc dedicat a educació de la veu. D'aquesta forma, al citar els crèdits ECTS que l'assignatura dedica a la veu hi apareix el número zero, malgrat sí que es tracti com a contingut. Tampoc se cita el professorat d'aquestes assignatures.

Univ.	Grau	Formació Bàsica o Obligatòria	ECTS educació de la veu	Professorat	Curs	Optatives	ECTS educació de la veu
UAB	infantil	Comunicació i interacció educativa	2	Cecília Gassull	1r		
	primària	Comunicació i interacció educativa	2	Cecília Gassull	1r	>Veu, direcció, cançó i la seva didàctica	6
UB	infantil	Habilitats comunicatives orals	1	Maria Dolors Font Rotches	2n	>Tallers d'expressió i comunicació >So ritme i moviment	6 3
	primària	Didàctica de les habilitats comunicatives	0			>La veu i la cançó >Taller de llengua oral	6 3
UdG	infantil	Llengües i competències comunicatives	2	Joan de la Creu Godoy	1r	>Taller de teatre, expressió i objectes	3
	primària	Llengües i competències comunicatives	2	Joan de la Creu Godoy	1r		
UdL	infantil	Música, expressió plàstica i corporal	0			>Salut i malestar docent	6
	primària	Ensenyament i aprenentatge de les llengües II	0			>Salut i malestar docent	6
URV	infantil	Habilitats comunicatives	0		1r	>Formació vocal i auditiva >Veu i Salut	3 3
	primària	Ensenyament i aprenentatge de les llengües 1	0		1r	>Formació vocal i auditiva	3
UAO	infantil	Fonaments didàctics de l'ensenyament infantil 2	1	Joaquim Casas	1r		
	primària	Fonaments didàctics de l'ensenyament primari 2	1	Joaquim Casas	1r		
UIC	infantil	Educació IV	1	Sergi Font	1r		
	primària	Educació III	1	Sergi Font	1r		
URL	infantil	Escola d'educació infantil	1	Josep Maria Vila Rovira	1r		
	primària	Processos i contextos educatius	1	Josep Maria Vila Rovira	1r		
Uvic	infantil	Tècniques d'expressió i comunicació	0		1r		
	primària	Tècniques d'expressió i comunicació	0		1r		

Taula 1: L'educació de la veu a Catalunya. (Font: elaboració pròpia)

Conclusions

En les sis universitats on sí que s'imparteix educació de la veu com a matèria obligatòries o optatives es fa sempre com un bloc dins d'una assignatura, malgrat que pot tenir professorat específic. No hi ha cap universitat que tingui l'educació de la veu com una assignatura –bàsica o obligatòria- específica.

Les universitats que hi dediquen més càrrega docent són la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Girona. La Universitat de Girona hi dedica dos crèdits ECTS mentre que la Universitat Autònoma de Barcelona es queda a gairebé dos crèdits ECTS.

Les altres universitats que ofereixen formació sobre la veu són la Universitat de Barcelona (només a educació infantil), la Universitat Abat Oliba CEU, la Universitat Internacional de Catalunya i la Universitat Ramon Llull. Totes quatre ofereixen un crèdit ECTS per a la formació de la veu.

Totes aquestes universitats tenen especialistes per oferir la docència d'educació de la veu, és a dir docents orientats a l'estudi de la veu des del punt de vista de la reeducació. Els orígens dels formadors són diversos: el cant, el teatre, la logopèdia o la formació de veu. Tots aquests orígens coincideixen en què són entorns on es tracta la veu de forma professional.

En la majoria dels casos l'educació de la veu s'imparteix durant el primer curs de grau, de tal forma que els alumnes han de començar a prendre consciència de la importància de la veu pel seu futur treball en el primer any d'universitat. Només en el cas de la Universitat de Barcelona s'imparteix durant el segon curs.

Les universitats que no ofereixen educació de la veu –com a matèria bàsica o obligatòria- tenen consideracions diferents. Per una banda tant la Universitat Rovira i Virgili com la Universitat de Vic tenen assignatures on es treballa el discurs oral, les tècniques de comunicació o les habilitats comunicatives. Aquestes assignatures no treballen l'educació de la veu, però sí que tenen presents tècniques per a l'elaboració del discurs o la retòrica. Per altra banda la Universitat de Lleida inclou conceptes de veu en assignatures on el què es treballa és la didàctica de la veu, com són “Música, expressió plàstica i corporal” o bé “Ensenyament i aprenentatge de les llengües”.

Pel què fa a les assignatures optatives hi ha més oferta vinculada al món de la veu, però no totes les ofertes són específiques de l'educació de la veu. La única assignatura optativa específica és la que ofereix la Universitat Rovira i Virgili “Veü i salut”. Aquesta assignatura són tres crèdits ECTS centrats en la veu i la prevenció de trastorns. Dins de la tipologia d'assignatures optatives es poden trobar també tallers de teatre o assignatures més orientades al cant que treballen també la veu.

Es conclou per tant que l'educació de la veu està present a sis de les nou universitats catalanes però sense un tractament destacat. Dels 240 crèdits ECTS que suposa un grau, només un o en ocasions dos crèdits ECTS estan destinats a la formació de la veu.

L'estudi obre les portes a aprofundir en l'anàlisi de les formacions de veu que s'estan impartint actualment, fent un recorregut per les diferents programacions i per la forma com s'està impartint, visitant les aules i comprovant-ne la seva efectivitat.

Bibliografia

Alemany Martínez, C. (2009). La docencia. Enfermedades frecuentes de esta profesión. *Cuadernos de educación y desarrollo* , 22-31

Bustos, I. (2002). *Tratamiento de los problemas de la voz. Nuevos enfoques*. Madrid: Ciencias de la educación preescolar y especial

Comisió Europea. (19 / 09 / 2003). Recomendación 2003/670/CE de la Comisión, de 19 de septiembre de 2003, relativa a la lista europea de enfermedades profesionales.

- Cooper, M. (1970). Vocal suicide in teachers. *Peabody Journal of Education* , 334-337.
- Da Costa, V., Prada, E., Roberts, A. i Cohen, S. (2012). Voice disorders in primary school teachers and barriers to care. *Journal of voice* , 26, 69-76.
- Elgström, E. (2009). L'educació vocal en la formació inicial dels docents a l'Estat espanyol: situació i propostes de canvi. *Temps d'educació* , 247-258.
- Federación Estatal de Enseñanza de CCOO. (2009). *Las enfermedades de la voz. Estudio sobre factores de riesgo predictivos y patologías relacionadas con la seguridad y la salud de los trabajadores docentes*. Paralelo Edición.
- Fernández, S. (16 / 06 / 2011). *Noticias Universidad de Navarra*. Consultat a Universidad de Navarra: <http://www.unav.es/informacion/noticias/5-poblacion-sufre-algun-trastorno-voz-que-requiere-intervencion-especialista>
- Gassull, C. (2005). *L'educació de la veu en la formació inicial dels mestres. Avaluació de recursos adquirits per a una emissió eficient i sana de la veu*. Barcelona: Tesi doctoral no publicada. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Lara Peinado, A. i Sistiaga Suárez, J. Á. (2007). Patología de la voz. *Medicine* , 09 (91), 5876-84
- Linklater, K. (2006). *Freeing the natural voice: imagery and art in the practice of voice and language* . Woodstock: Dramatic Publishing
- Pérez Fernández, C. A. i Preciado López, J. (2003). Nódulos de cuerdas vocales. Factores de riesgo en los docentes. Estudio de casos y controles. *Acta Otorrinolaringol* , 253-260
- Preciado, J., Pérez, C., Calzada, M. i Preciado, P. (2005). Examen de la función vocal y análisis acústico de 905 docentes de la Rioja. *Actas de la Sociedad Española de Otorrinolaringología y Patología Cérvico-facial* , 261-272.
- Roy, N., Merrill, R. M., Thibeault, S., Parsa, R. A. i Gray, S. D. (2004). Prevalence of voice disorders in teachers and the general population. *Jornal of Speech, Language, and Hearing Research* , 47, 281-293.
- Tejeda Navalón, P. (2001). Importancia de la voz en la profesión docente. *La problemática de la voz en los docentes*, (p. 25). Madrid.

Qüestions i/o consideracions per al debat

Vista la importància de la veu en la docència caldria poder arribar a una conclusió si la formació que es rep en els graus universitaris és suficient per a evitar possibles patologies vocals en els mestres.

Així mateix és interessant conèixer quina és la forma més apropiada per poder educar en el coneixement de la pròpia veu.

Finalment, vist els resultats de l'estudi de CCOO (Federación Estatal de Enseñanza de CCOO, 2009), seria interessant convidar a les escoles a prendre les mesures necessàries per afavorir l'acústica de les aules.